

TABIIY FANLAR DARSLARI ASOSIDA O'QUVCHILARDA VATANGA MUHABBAT
TUYG'USINI SHAKLLANTIRISHNING ILMIY-PEDAGOGIK ASOSLARI

Mirkarimova Mohira Komiljanovna

*Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti magistri**Ilmiy rahbar: p.f.b.f.d. (PhD), dotsent Abrorxonova K.A.*

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi tabiiy fanlar (biologiya, geografiya, ekologiya, tabiiyot asoslari) darslari orqali boshlang'ich va umumiy o'rta ta'lim o'quvchilarida Vatanga muhabbat, yurtga sadoqat, tabiat boyliklarini asrash madaniyatini shakllantirishning ilmiy-metodik asoslari yoritilgan. Tabiiy fanlarni o'qitishda milliy g'oya, ekologik madaniyat, hududga xos tabiiy resurslar, geoturistik obyektlar, o'simlik va hayvonot dunyosining noyob namunalardan foydalanishning samarali yo'llari tahlil qilinadi. Maqolada o'quvchilarda Vatanga muhabbat tuyg'usini rivojlantirishga xizmat qiladigan amaliy topshiriqlar, kuzatishlar, loyihaviy ishlar, tajribalar va integrativ yondashuvlar bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar. Vatanga muhabbat, tabiiy fanlar, ekologik tarbiya, milliy qadriyatlar, kuzatish, projekt texnologiyasi, didaktik metodlar, ona tabiat, ekologik madaniyat.

Аннотация. В данной тезисе раскрываются научно-методические основы формирования у учащихся начального и общего среднего образования любви к Родине, верности стране и культуры бережного отношения к природным богатствам через изучение естественных наук (биологии, географии, экологии и основ естествознания). Анализируются эффективные пути использования национальной идеи, экологической культуры, региональных природных ресурсов, геотуристических объектов, а также уникальных образцов растительного и животного мира в преподавании естественнонаучных дисциплин. В статье представлены практические рекомендации по развитию у учащихся чувства патриотизма посредством практических заданий, наблюдений, проектных работ, экспериментов и интегративных подходов.

Ключевые слова: любовь к Родине, естественные науки, экологическое воспитание, национальные ценности, наблюдение, проектные технологии, дидактические методы, родная природа, экологическая культура.

Annotation. This thesis explores the scientific and methodological foundations of fostering patriotism, national loyalty, and environmental stewardship among primary and secondary school students through natural science subjects (biology, geography, ecology, and basics of natural science). It analyzes effective ways of integrating national ideology, ecological literacy, regional natural resources, geotouristic sites, and unique species of flora and fauna into natural science education. The article provides practical recommendations on developing students' love for the Motherland through hands-on activities, observations, project-based tasks, experiments, and integrative approaches.

Keywords: patriotism, natural sciences, environmental education, national values, observation, project technology, didactic methods, mother nature, ecological culture.

Kirish. Mamlakatning ertangi taraqqiyoti avlodlarning ma'naviy yetukligi, yurtga muhabbati, Vatanga sadoqati va ekologik ongining qay darajada shakllanganiga bog'liq. Ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri — o'quvchilarda Vatan ravnaqi uchun mas'uliyat, tabiatga e'tibor, milliy qadriyatlarga hurmatni tarbiyalashdir. Ayniqsa, tabiiy fanlar darslari bu borada ulkan imkoniyatlarning manbai bo'lib xizmat qiladi.

Tabiiy fanlar o'quvchilarga nafaqat atrof-muhit haqidagi ilmiy bilimlarni, balki insonning tabiat bilan uyg'unlikda yashashi, yurt boyliklarini asrash, ekologik muammolarga befarq bo'lmaslik, ona yurtidan faxrlanish kabi fazilatlarni singdiradi. Mazkur maqolada tabiiy fanlar darslari asosida o'quvchilarda Vatanga muhabbat tuyg'usini shakllantirishning pedagogik, psixologik va metodik asoslari ilmiy tahlil qilinadi.

Tabiiy fanlarning tarbiyaviy imkoniyatlari

Tabiiy fanlar o'quvchilarga nafaqat ilmiy bilimlarni o'rgatadi, balki ularda Vatanga muhabbat, tabiatga mehr, ekologik madaniyat kabi fazilatlarni shakllantiradi. Bu fanlarning mazmuni bevosita yurt hududi, tabiiy landshaftlar, biologik xilma-xillik, iqlim, tuproq, suv va havo resurslari bilan bog'liq bo'lgani uchun o'quvchi atrofida tabiatni o'rganar ekan, yurtning asl qadriga yetadi.

Tabiiy fanlar darslaridagi asosiy tarbiyaviy yo'nalishlar:

1. O'zbekiston tabiatining boyligi va noyobligini tushuntirish;
2. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga o'rgatish;
3. Ekologik muammolarni anglash va ularni bartaraf etish yo'llarini izlash;
4. Tabiatni asrash orqali Vatanga muhabbatni kuchaytirish.

Masalan, o'quvchi o'z hududidagi daraxtlar, qushlar, foydali qazilmalar yoki iqlim xususiyatlari haqida bilgan sari, u yurtining tabiatiga yanada ko'proq mehr qo'yadi.

Vatanga muhabbatni shakllantirishning psixologik asoslari

O'quvchilarda Vatanga muhabbat tuyg'usi bir necha bosqichda shakllanadi:

1. Emotsional bosqich

Bu bosqichda o'quvchida tabiatga bo'lgan ijobiy hissiyotlar yaratiladi. Tabiat go'zalligi, rang-barang manzaralar, jonivorlar dunyosining qiziqarli jihatlari orqali o'quvchi Vatanga mehr qo'ya boshlaydi.

2. Bilim bosqichi

O'quvchi o'zi sevgan tabiat haqida ilmiy ma'lumotlarni o'zlashtiradi. Bu jarayonda o'quvchi:

- a) o'simliklarning biologik xususiyatlari,
- b) hayvonlarning yashash muhiti,
- c) O'zbekistonning iqlim zonalari,
- d) ekologik muammolar haqida chuqur bilim egasi bo'ladi.

3. Amaliy-motivatsion bosqich

Bu bosqichda o'quvchi tabiatni asrash bo'yicha amaliy ishlar qiladi: daraxt ekadi, suvni tejaydi, chiqindilarni saralaydi, ekologik loyihalarda qatnashadi. Shu orqali unda Vatanga muhabbat faol hayotiy pozitsiya shakliga aylanadi.

Tabiiy fanlar darslarida qo'llaniladigan metodlar

1. Kuzatish metodi

Kuzatish o'quvchilarni tabiat jarayonlari bilan bevosita tanishtiradi.

Misol:

“Mahallangizdagi daraxtlarning fasllarga ko‘ra o‘zgarishini 10 kun davomida kuzating va o‘zgarishlarni chizmalarda yoki suratlarda qayd qiling.”

Bu topshiriq orqali o‘quvchi tabiatning jonli ekanini his qiladi va tabiatga nisbatan mehr bilan qaraydi.

2. Loyiha metodi

Loyiha asosida o‘qitish o‘quvchilarni mustaqil izlanishga undaydi.

Loyihalar namunasi:

- a) “Mahallamdagi daraxtlarning ekologik ahamiyati”;
- b) “Orolbo‘yi muammosi: sabab va yechimlar”;
- c) “Hududimizdagi daryolarning ekologik holati”.

Loyihalar o‘quvchilarni ilmiy fikrlashga, Vatan taqdiri uchun qayg‘urishga o‘rgatadi.

3. Ekskursiyalar

Ekskursiyalar Vatanga muhabbatni shakllantirishda eng samarali vositalardan biridir.

Yo‘nalishlar:

- a) Ekopark;
- b) Botanika bog‘i;
- c) Chotqol biosfera qo‘riqxonasi;
- d) Qizilqum landshafti;
- e) Zarafshon daryosi bo‘yidagi o‘simliklar dunyosi.

Tirik tabiatni ko‘z bilan ko‘rish, ushlab ko‘rish, o‘rganish o‘quvchida unutilmas taassurot uyg‘otadi.

Milliy qadriyatlar va tabiiy fanlar uyg‘unligi

O‘zbek xalqining qadimiy an‘analarda tabiatni asrash muhim o‘rin tutadi: “Daraxt ek, savob”, “Suvni isrof qilma”, “Otangdan qolgan bo‘lsa ham, yerga ehtiyot bo‘l” kabi qadriyatlar ekologik tarbiyaning milliy ildizlaridir.

Tabiiy fanlar darslarida ushbu qadriyatlarni integratsiya qilish o‘quvchilarda Vatanga muhabbatni mustahkamlaydi. Masalan, sug‘orish madaniyati, bog‘dorchilik an‘analari, o‘zbek milliy tabiat tushunchalari darslarga qo‘shilganda o‘quvchi yurt tabiatining milliy ahamiyatini ko‘radi.

O‘zbekiston hududining tabiiy xususiyatlaridan foydalanish

O‘zbekistonning geografik joylashuvi, iqlimi, tabiiy zonalar turlicha bo‘lib, har bir hudud o‘quvchilar uchun o‘ziga xos ta‘limiy material manbai hisoblanadi:

- 1) Qashqadaryo – Ko‘hitang tog‘lari;
- 2) Farg‘ona vodiysi – mevali bog‘lar bilan mashhur;
- 3) Xorazm – Amudaryo deltasining o‘ziga xos ekotizimi;
- 4) Toshkent viloyati – Chotqolning boy flora va faunasi.

Hududiy komponentdan foydalanish o‘quvchilarga o‘z yashab turgan joyini chuqur anglash va unga nisbatan mehr uyg‘otishga xizmat qiladi.

Amaliy topshiriqlar

Boshlang‘ich sinflar uchun:

1-topshiriq: “Mening Vatanim – go‘zal tabiat”

Rasm asosida 6–7 gapdan iborat matn tuzing. Matnda O‘zbekiston tabiatining go‘zalligini tasvirlang.

2-topshiriq: “Tabiatni asrash – Vatanni asrash”

5 ta ekologik qoidani yozing va ulardan birini hayotingizda tatbiq qilish uchun reja tuzing.

3-topshiriq: Tajriba

Sugʻorilgan va sugʻorilmagan oʻsimlikni 7 kun kuzatib, xulosalar yozing.

Yuqori sinflar uchun:**1. Analitik topshiriq**

“Oʻzbekistonning uchta iqlim mintaqasini solishtiring va qaysi hudud ekologik xavf ostida ekanini asoslab bering.”

2. Tadqiqot loyihasi

“Mahalla havosining holatini oʻrganish.” Kuzatishlar, suratlar, diagrammalar va xulosa keltiriladi.

3. Xarita asosida tahlil

“Oʻzbekiston foydali qazilmalar xaritasini tuzing va ularning iqtisodiy ahamiyatini izohlang.”

Xulosa. Tabiiy fanlar darslari Vatanga muhabbat tuygʻusini shakllantirishda ulkan tarbiyaviy imkoniyatga ega. Oʻquvchi oʻz yurtining tabiati, resurslari, ekologik holati, noyob boyliklari haqida koʻproq maʼlumotga ega boʻlsa, unda yurtga muhabbat, masʼuliyat va eʼtibor kuchayadi. Kuzatish, ekskursiya, loyiha, eksperiment kabi metodlardan samarali foydalanish oʻquvchilarda ekologik madaniyatni shakllantiradi va Vatanga muhabbatni yanada mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Taʼlim tizimini rivojlantirish toʻgʻrisida”gi qarorlari.
2. Oʻzbekiston Respublikasining “Taʼlim toʻgʻrisida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. Abdullayeva M. *Ekologik tarbiya va tabiiy fanlarni oʻqitish metodikasi*. – Toshkent: TDPU, 2021.
4. Beruniy A. *Geodeziya va geologiya asarlari*. – Toshkent, 1975.
5. Xudoyberdiyeva N. *Tabiiy fanlarda tarbiyaviy yondashuvlar*. – Samarqand, 2023.
6. “Pedagogika va psixologiya” jurnali. – Toshkent, 2024.